

75. Ld. 5. jegyzet 490–492. p.
 76. Ld. a 13. jegyzetet.
 77. Ld. 7. jegyzet 93., 95. p.
 78. Ld. a 3. jegyzetet 112–117. p.
 79. Ld. 5. jegyzet 496. p.
 80. Ld. 7. jegyzet 96–97. p.
 81. Ld. 5. jegyzet 500 p.
 82. Ld. 7. jegyzet 99. p.
 83. Ld. 5. jegyzet 504. p.
 84. Ld. a 3. jegyzetet 117. p.
 85. Ld. 5. jegyzet 187. p.
 86. Ld. 5. jegyzet 505. p.
 87. Ld. 7. jegyzet 101. p.
 88. Ld. 5. jegyzet 506. p.
 89. Ld. 7. jegyzet 102. p.
 90. *Ungár Tamás*: A „láthatatlanok” világ-mentek. In: Népszabadság-Hétféle, 1992. november 21. 36. p.
 91. Részlet *Tamási Lajos Piros a vér a pesti in-cán* című verséből.
 92. Ld. 13. jegyzetet.
 93. Ld. a 3. jegyzetet 118. p.
 94. Ld. 19. jegyzet 23–25. p.
 95. Ld. 19. jegyzet 39. p.
 96. Ld. 13. jegyzetet.

Koteczki István

A „móvári” sortűz

„1956. október 26-án, a kora délelőtti órákban, az akadémisták által szervezett tüntetés hatalmassá dagadt Mosonmagyaróváron. Izzó hangulatban, antidemokratikus jelszavakat kiabálva vonultak fel a határórlaktányához. A laktanya három tisztje kiment a tömeg elé, hogy lecsillapítsák a félízgatott embereket... A félízgerelt tömeg közül provokátorok a határőrökre lóttek, és ennek következményeként eldőrdült egy sortűz, amelynek sok halálos áldozata és sebesültje lett.”

Így fogalmaz *Az ellenforradalom támadása Győr megyében* című cikk írója a mosonmagyaróvári sortűzről, az 1956-os magyar szabadságharc legsúlyosabb vidéki vérengzéséről, amelyben több mint száz ember meghalt, s legalább ugyanennyien megsebesültek.¹ Ezt követően három határőrtisztet elfogtak. *Stefkó József*et és *Gyenes György*öt a tömeg meglincselte, *Vági József*kiugrott a kórház ablakán. A forradalom bukása után a tiszték halála miatt iszonyú megtorlás kezdődött, de a lakosság lemeszárlásáról sokáig mélyen hallgattak.

Ezek a sorok adják a mosonmagyaróvári események magvát. Pontosabb megismeréséhez azonban szükséges a történetek alapos áttekintése.

A budapesti forradalom híre hamar elerjedt az országban, a többi város is gyorsan reagált. Mosonmagyaróváron az akadémisták október 25-én néma tüntetést szerveznek. 26-án reggel 9-kor a tanítások félbeszakadnak, és az iskolások kivonulnak a tanácsház elé. Beszéd hangzik el, hogy vegyék le a vörös csillagot és megalakul a Nemzeti Tanács. A tömeg ezután a tíműldgyárhoz megy. A gyár három műszakos, nem állhat le, ezért, hogy a vállalat kárpótolja sztrájkjától való elmaradását, akiket nélkülözni tud, kiengedi a tüntetőkhöz. Elindulnak a tíműldgyáriak, s az akkori rendőrségi épületnél találkoznak a kifelé vonuló tüntetőkkal. A rendőrség átáll, semmilyen atrocitásra nem került sor. Ők már leszedték a vörös csillagot. A tömeg ezután elindul a laktanya felé, ahol három egymás mögött álló tisztt, hátrébb további tisztet, az út két oldalán géppuskák beásva, az ablakokban fegyveres katonák. Többet felismerik *Dudás István*t, a laktanya parancsnokát. Elhangzanak az azóta már sokszor halott és emle-

getett mondatok: „– Mit akarnak emberek? – Vegyék le a vörös csillagot a laktanyáról.” Az elől állók nem tudnak megállni, hátulról folyamatosan lökdösik őket. Amikor a tömeg előre-menetele elérte a kritikus határt, az egyik tiszt tüzet vezényelt. Mindenki próbálja hasra vágni magát, de ekkor kézigránatok robbannak köztük. Aki nem vesztette el az eszméletét, láthatta, hogy a tisztek és a sorkatonák berohannak géppuskáikkal a laktanyába. Nemsokára kiskatonák jelennek meg hordágyakkal, 8-10 embert bevisznek az épületbe...

A laktanya környékén délután újra gyülekszik a tömeg. Elterjed a hír, hogy a győriek jönnek lefegyverezni a katonákat. Délután az objektum egy puskalövés nélkül elesik. Vági József századost, az időközben elmenekült Dudás István százados politikai helyettesét jelentéktelen sérülésekkel a tanácsházára viszik. A laktanyában megtalálják Gyenes György telen sérülésekkel a tanácsházára viszik. A laktanyában megtalálják Gyenes György főhadnagyot, meglincselik. Tóth és Máthé főhadnagyot körülveszik és rugdossák. Tóth további sorsa nem ismert. Máthét szintén a tanácsházára viszik, ahol este Vágival együtt kihallgatják. A két tisztet egész éjjel itt őrzik.

Másnap – október 27-én – a tömeg követeli a két tiszt kiadatását. Vági félelmében kiugrik a második emeleti ablakon. A tömeg kiviszi az épület elé, agyontaposják. Máthé megmenekül, mert valakik (egyes források szerint Földes Gábor és Gulyás Lajos volt²) az embereket a kórházhoz küldik. Az orvosok, akik Stefkót, a zászlóalj egyik félderítő tisztjét elrejtették a fertőző osztályon, a második felhívásra a tanácsházától kapott engedély alapján kiadják a tisztet. Kiviszik hordágyon az evangélikus templom elé, ott megkínózzák és felakasztják. Még aznap jelentik, hogy Győrben és Mosonmagyaróváron az ÁVH-t felszámolták.

A szemtanúk a következőképp emlékszenek a sortűzre:

„Edesapám jött haza a Moféból, s feldúltan mondja, forradalom van. Bezárta a kaput, hogy ki ne mozduljak. De jött a barátnóm, kimástam és elmentünk leselkedni... Amikor a laktanyához értünk, kiásott lövészárkok fogadtak, s benne katonák. Egy magasabb katonatiszt állt ott és egy zömökebb. Ez a magasabb megkérdezte, hogy mit akartok, fiúk? A bátyám fölemelte a jobb kezét, és azt mondta, hogy csak a csillagot szeretnénk levenni. Erre ő azt válaszolta, hogy mindjárt kerítünk egy létrát, s egyet intett a kezével és elállt oldalra. Abban a pillanatban elkezdtek lerúgni... mind a két lábamon megsebesültem, a bokámon... Elkezdtem mászni, s visszaneztem és láttam a bátyámnak a véres feje belsejét. A feje le volt szakadva a szemöldökéig...”³

Schwendtner Ferenc emlékezte: *„Én odamentem kerekpárral a laktanya elé, azért tudtam odajutni a Dudáshoz, mert nem a tömeggel mentem, kinti munkát végeztem. Ott volt három haverom... Dudás odajött hozzánk. Mosolyogva jött oda. Mit óhajtanak, elvtársak? Közösen mondtuk, hogy semmi mást, csak a csillagot akarjuk levenni... Semmi akadály, kerítünk egy létrát és levesszük. A kíváncsi tömeg már közeledett oda, mindenki szerette volna hallani, miről megy ott a szó... A tömeg hátsó része a Szózatot énekelte, az eleje pedig a Kossuth Lajost. Amikor azt énekeltek, hogy Hazádnak rendületlenül... akkor dördült el a sortűz.”⁴*

Petrovics János: *„...A felvonuló tömeg nemzeti színű zászlókat lengetve, Kossuth-nótákat énekelve vonult a laktanya felé. Közben követelte a vörös csillag levételét a laktanya tetejéről. A felvonulók elé igyekezett egy tiszt, aki a géppuskafészeket kb. 25-30 méterre kétféltartással a felvonulókat megállította. A tiszt és a felvonulók láthatóan tárgyalásba kezdtek, majd néhány perc múlva egymásba karolva elindultak a laktanya felé... A menet ba-*



A gyilkos sortűz áldozatai

ladva kb. 8-10 méterre volt a fegyverektől, a tömegben levő BM tiszt jobb kezét felemelve „sapka a kézben” jelzést adott, és ezt követően a katonák löni kezdtek... Kb. 20-30 perc után tisztult a helyzet, csak a halottak maradtak vagy örvenen, nemzeti színű zászlóval letartva. A katonaság visszavonult a laktanyába... Idővel mind több ember érkezett a területre, ezek a laktanyát körülvtették, felszólították a katonákat, hogy a sapkájukról vegyék le a vörös csillagot. A közlegények 4-5 fős csoportokban tárgyalták maguk közt az eseményeket, tanácsatlanná váltak, s miután a lakosság felszólította őket, hogy tagadják meg az engedelmességet a tiszteknek, a laktanyán belül látható volt a szakadás. A lövések során az egyik kiskatona is megsérült, a bal oldali géppuskaállásban nyakán lőtték. A BM szerint a felvonulók közül valaki meggyőződése, hogy az egyik tiszt lőtt a fiúra. Feltehető, hogy nem teljesítette a parancsot.”

Dudás István írásbeli vallomásának idevágó része: „Október 25-én délután öt tagú küldöttség érkezett a laktanyába. Előadták követelésüket: vegyüek le a vörös csillagot az épület homlokzatáról, fegyverzetünket és a laktanyát bocsájtjam rendelkezésükre, az őrök pedig szüntessék be határőrizeti tevékenységüket... Közöltem, hogy kívánságainak természetesen nem teszünk eleget, ők erre kijelentették, hogy másnap visszajönnek és övek lesz az, amit kértek, hiszen már most is van fegyverük... 26-án reggel tüntetés kezdődött a városban, amely először a tím földgyárhoz vonult, majd a szervezők felhívására – „megyünk az ÁVO-s laktanyához is” – hozzánk közeledtek. Úgy döntöttem, ha a tömeg a laktanyához ér, hangos beszélőn szólok hozzájuk. Engedményként levetem a csillagot, de a civilek bejutását, fegyverhez jutását megakadályozom.

Kimentem a laktanya elé, ahol még csak 100-150 ember ácsorgott. Megkérdeztem, „lytársak, mi a kívánságuk”? Mondtam, ez meg fog történni, és visszamentem az irodámba, hogy a döntést munkatársaimmal megbeszéljem. Ezen közben ért a tömeg zöme a laktanya elé, én egy távolabbról dördülő lövést hallottam, majd néhány másodperc múlva tüzelni kezdtek géppuskáink. Mindez néhány pillanat alatt játszódott le. Az ablakhoz ugrottam és kiüvöltöttem, hogy „tüzet szüntes”. A fegyverek ekkor elhallgattak...”⁶

Mosonmagyaróvár Város Tanácsa Végrehajtó Bizottsága háromízben foglalkozott a tragédiával. Határozatot hozott a sortűz kivizsgálásáról, az áldozatok hozzátartozóinak anyagi támogatásáról, valamint emlékművet kívántak felállítani a tett színhelyén. Idézet az 1956. december 14-én végrehajtott bizottsági ülés jegyzőkönyvéből:

„4. (napirendi pont) Tárny: bejelentések

Lugosi Géza bejelenti, hogy a város lakosságának kérelme az október 26-án történt sortűz esetet az illetékes szervek nyomozzák ki, állapítsák meg a felelősséget és vonják felelősségre a bűnösöket. Az ítéletet kéri a város lakosságával tudatni⁷

Ezt követi a 158/1956 Vb. sz. rendelet:

„Mosonmagyaróvár városnak az október 26-i eseményekkel kapcsolatban sortűz folytán 51 halottja van. A lakosság és a közvélemény megnyugtatóra érdekében szükséges, hogy a sortűzekért felelősöket törvényes úton vonják felelősségre. A nyomozás eredményét vagy az ítéletet kérjük Mosonmagyaróvár lakosságának tudomására hozni.”

Az „51 halottja van” kék színnel át van húzva. Nyilván a készítők sem voltak biztosak benne, hogy ez-e a végleges adat. Az elkövetőket megtalálták, de a sortűz elrendelőinek nem esett bántódása. Az ártatlan áldozatok után újabb vétlen elítéltek haltak meg.⁸

Napjainkban számos próbálkozás történt az események kivizsgálására. Ennek ellenére még több mint negyven év múltán sem zárhatjuk nyugodt szívvel *ad acta* Mosonmagyaróvár véráztatta '56-os emlékét. Ismerjük a politikai beszédekben agyonszajkózott hősi példákat, de a korrekt tényfeltárás és felelősségre vonás még ma is csigatempóban araszol...

Jegyzetek

1. *Böröndi Lajos*: A félig bevallott múlt – Sortűz és megtorlás Mosonmagyaróváron. In: Kisalföld 1991 október 22. 7. p.
2. In Memoriam Mosonmagyaróvár 1956. Szerk.: Csicsai Ferenc – Papp Gyula. Mosonmagyaróvár VMK, MDF helyi szervezete, 1989.
3. Pandúr Ágnes emlékezete. Ld. *Böröndi*, Kisalföld 1991 október 22. 7. p.
4. Schwendtner Ferenc emlékezete. Ld. Csicsai-Papp.
5. Petrovics János emlékezete. Ld. Csicsai-Papp.
6. Dudás István írásos nyilatkozata. Ld. Csicsai-Papp.
7. *Bana József*: A dokumentumok tanúsága a mosonmagyaróvári tragédiáról. In: Kisalföld 1992 október 22. 13. p.
8. Ld. *Bana*, Kisalföld 1992 október 22. 13. p.

Források

1. *Cseresznyák István*: Dudás hazug meséi. In: Reform 1993. október 15.
2. *Csornai Artúr*: Ki lövett Mosonmagyaróváron? In: Új Magyarország 1993 december 2. 1., 3. p.
3. *Hajba Ferenc*: A mosonmagyaróvári sortűz ügye – a nyomozást megtagadták, de a tényeket feltárják. In: Népszabadság 1993. január 19. 1., 4. p.
4. *Juhász Gábor*: Új igazságtételi kísérletek. Perre mennek. In: HVG, 1993. február 27. 7., 9. p.
5. *Hajba Ferenc*: Óvári sortűz: halottak és túlélők. In: Népszabadság, 1994. február 19. 4. p.
6. *Jobbágyi Gábor*: „Ez itt a vértanúk vére”. In: Új Magyarország, 1994. március 26. 12. p., március 30. 9. p., április 2. 12. p., április 6. 9. p., április 9. 12. p.
7. *Osztorics Ágnes*: Tűzparancs, karjelzéssel. Mosonmagyaróvár – elkészült a vádirat. In: Új Magyarország, 1994. november 12. 8. p.